
NO MONO

Normer, makt och politik inom relationsanarki

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR GLOBALA STUDIER

Sam Bäfvenberg
Kandidatuppsats i Socialantropologi
SA1511, HT 2014
Handledare: Staffan Appelgren

No mono: Normer, makt och politik inom relationsanarki.

Sam Bäfvenberg

Abstract

This essay aims to give a multi-faceted picture of the political dimensions and power structures within relationship anarchy. Relationship anarchy is a practice which strives to deconstruct relationship ideals by questioning norms, categorizations and hierarchies in monogamous as well as consensually non-monogamous relationships. The study is based on semi-structured interviews with seven people who practice relationship anarchy. The essay describes how the practitioners view relationship anarchy as a political practice through connections to norm critique, feminism and anarchism. However, the explicit reasons for practicing relationship anarchy stated by the interviewees are not always political. This leads me to analyzing the political dimension of relationship anarchy on three levels: on a theoretical level, a personal level and a practical level. Moreover, the essay relates relationship anarchy to power and intersectionality. I conclude that although practitioners see relationship anarchy as liberating, their practices are limited by mononormativity and affected by issues of gender, sexuality, class and race. Finally, I argue that descriptions of relationship anarchy coincide with ideals of the white middle-class, and discuss this through introducing the term *hegemonic monogamy*.

Keywords

Relationsanarki, icke-monogami, mononormativitet, tvåsamhetsnorm, intersektionalitet, makt, romantiska relationer, vänskapsrelationer, hegemonisk monogami, relationship anarchy, consensual non-monogamy, mononormativity, intersectionality, power, romantic relationship, friendship, hegemonic monogamy

Tack

Det känns konstigt att skriva mitt namn på något som så många bidragit till. Så jag vill ge ett stort tack till alla som gett mig de ord och tankar som jag kunde formulera i denna uppsats. Särskilt tack till min mamma, som var den som från början gjorde det möjligt för mig att intressera mig för relationsanarki.

Innehåll

Bakgrund	1
Vad är relationsanarki?	1
Syfte och frågeställningar.....	2
Avgränsningar	3
Tidigare forskning om relationsanarki	3
Viktiga begrepp	4
Det personliga är politiskt.....	4
Makt.....	5
Intersektionalitet	6
Metod	7
Urval	7
Etik.....	8
Resultat.....	9
Hur resonerar relationsanarkister kring relationsanarki som politiskt?.....	9
Non-consensual monogamies	9
Koppling till feminism – eller?	10
Koppling till anarkism – eller?	12
Relationsliberaler och radikala queers	13
En relationsanarkistisk missionär	15
Är relationsanarki politiskt?.....	16
Hur förhåller sig relationsanarkister till omgivande maktstrukturer?	18
Att förhålla sig till tvåsamhetsnormer.....	18
De monogama krafterna.....	19
Trans, klass och vithet: flersamhetens respektabilitet.....	20
Hegemonisk monogami	22
Avslutning	23
Referenser.....	25

Bakgrund

”I just det förhållandet så var det verkligen att jag kände att, nu kom det plötsligt en massa förväntningar på mig. Om hur jag skulle vara för att vara rätt, rätt typ av partner. Och plötsligt så dök det upp en massa saker som jag fick och inte fick göra, som vi liksom aldrig pratade om. Utan det bara var så.”

Citatet kommer från Kristin, som berättar om en monogam kärleksrelation hon hade. Vad Kristin pratar om är de normer som formar sociala relationer. Som flickvän fanns det saker som hon¹ förväntades göra, och saker som hon förväntades låta bli, eftersom deras relation hade en viss status: ett monogamt förhållande.

För Kristin blev ett sätt att börja ifrågasätta dessa normer att praktisera *relationsanarki*. Det är just relationsanarki som denna uppsats kommer handla om.

Vad är relationsanarki?

Relationsanarki är svårt att definiera. Det kan också vara problematiskt att försöka, eftersom det är ett begrepp som tar avstånd från kategorisering. För att kunna skapa något slags ramverk att utgå ifrån ska jag ändå försöka ringa in begreppet. Under arbetets gång kommer jag sedan fylla på med ytterligare bilder av begreppet, och försöka visa på lite av den komplexitet som ryms däri.

Relationsanarki kan sägas vara en kritik mot *tvåsamhetsnormer*² – de normer som framställer det som naturligt och eftersträvaransvärt att ha en romantisk och/eller sexuell relation åt gången, alltså att praktisera monogami³ (RFSL, u.å.). Såsom jag kommer använda begreppet i den här uppsatsen är dock tvåsamhetsnormer bredare än så. Till exempel innehåller tvåsamhetsnormer föreställningar om att man⁴ i vissa skeden av livet *ska* vilja ha en romantisk relation, att den ska vara sexuell, att romantiska relationer ska skilja sig från vänskapsrelationer samt vara högt prioriterade. En romantisk relation ska till slut också följa en tydlig utveckling, där man ska träffa någon, bli ihop, flytta ihop, dela ekonomi, kanske gifta sig och skaffa barn. Detta är inte nödvändigtvis så som monogama relationer ser ut i praktiken, men det beskriver en

¹ I de fall jag haft möjlighet att fråga en person om vilket pronomen de föredrar, använder jag detta. I annat fall använder jag pronomenet *hen*.

² Ofta skrivs endast *tvåsamhetsnorm*. Jag använder istället *tvåsamhetsnormer* för att poängtera att det finns olika tvåsamhetsnormer som ser olika ut beroende på sammanhang.

³ Monogami handlar här inte nödvändigtvis om giftermål, utan om kärleksrelationer överlag.

⁴ Jag velar ofta mellan att använda mig av ”man” eller ”en” och är medveten om den kritik som finns mot att använda ”man”. I denna uppsats väljer jag dock ändå att göra det.

idealtyp. Det som jag vill synliggöra är att det inte bara finns normer om att man ska ha en romantisk relation åt gången, utan också om *vad* denna relation ska innehålla.

Relationsanarki handlar då om att ifrågasätta detta system av kategoriseringar, hierarkier och normer. Det handlar till exempel om att ifrågasätta att vi gör åtskillnad mellan vänskaps- och kärleksrelationer. Det handlar också om att motsätta den hierarki, som värderar kärleksrelationer högre än vänskapsrelationer. Ytterligare en del handlar om att ifrågasätta tankar om ägande, exklusivitet och krav i relationer, alltså att en person har ensamrätt till sin partners sexualitet. Istället utgår man inom relationsanarki ifrån att varje relation är unik, och att det bara är de inblandade själva som avgör hur relationen ska se ut.

Enligt LA, en av mina intervjupersoner, skapades begreppet relationsanarki runt år 2004-2005 i ett informellt nätverk eller kompisgäng av personer ur Stockholms queer-rörelse. De diskuterade och praktiserade alternativa relationsformer, och kunde då formulera en kritik både mot tvåsamhetsnormer och den begynnande poly*⁵-rörelsen. Poly*-rörelsen, tyckte de, hade inte intresserat sig för att lyfta en allmän normkritik kring relationer, så genom relationsanarki ville de göra just detta. De ville även diskutera maktdimensioner i relationer: att visa hur en kärleksrelation alltid innebär en maktrelation. Detta gjorde att relationsanarki fick en politisk prägel. Den ur gruppen som sedan har kommit att associeras mest med begreppet är Andie Nordgren. Nordgren startade en relationsspalt på internet, Dr. Andie, där hen svarade på frågor om relationer utifrån ett relationsanarkistiskt perspektiv. (LA, personlig kommunikation, 11 november 2014) Relationsanarki är alltså ett relativt nytt begrepp. Det betyder däremot inte att relationsanarkins idéer inte finns eller har funnits utanför detta sammanhang: liknande praktiker är till exempel inte ovanliga inom anarkiströrelser (se t.ex. Portwood-Stacer, 2010; CrimethInc., 2005; Sonn, 2010).

Syfte och frågeställningar

Precis som *queer*-begreppet ifrågasätter relationsanarki några av de grundläggande kategorier som våra liv är uppbyggda kring. Det problematiserar begrepp såsom *relation*, *kärlek* och *vänskap* och visar hur dessa är socialt konstruerade och alltså kan omförhandlas. Det ifrågasätter varför relationer organiseras på de sätt de görs, och hur de skulle kunna vara annorlunda. Denna kritik innehåller också makt: man utmanar en förgivettagen världsbild, såväl som de maktförhållanden som finns mellan parterna i en relation. Samtidigt kan nya

⁵ Poly* med en asterisk används här för att förtydliga att det är ett samlingsbegrepp för många typer av samtyckande icke-monogamier, såsom polyamori, öppna förhållanden, swinging, etc. Poly utan asterisk för lätt tankarna till endast polyamori eller polygami.

rörelser även skapa nya maktrelationer, genom att man har normativa utgångspunkter och/eller skapar nya ideal. Jag vill därför titta närmre på de maktstrukturer som relationsanarki verkar inom och se hur utövare förhåller sig till dem.

Genom att kritisera tvåsamhetsnormer politiserar relationsanarki frågor som ofta ses som privata eller naturliga. Mitt andra fokus blir därför att undersöka relationsanarki i förhållande till ordet *politiskt*, närmre bestämt vad utövare tänker kring relationsanarki som politiskt.

Syftet med denna uppsats är alltså att förstå relationsanarki som ett politiskt fenomen, och i relation till makt. Detta görs genom två frågeställningar:

- Hur resonerar relationsanarkister kring relationsanarki som ett politiskt fenomen?
- Hur förhåller sig relationsanarkister till omgivande maktstrukturer?

Avgränsningar

I denna uppsats kommer jag att titta på valda, känslobaserade sociala relationer (till skillnad från exempelvis släktskap och arbetsliv). Jag kommer även utgå ifrån personer som enligt egen definition strävar efter att utöva just relationsanarki. Det kan vara en problematisk avgränsning, eftersom tillgång till begrepp och subkulturer handlar om privilegier. Jag skulle kunna ha inkluderat personer som kan sägas utöva relationsanarki, trots att de själva inte använder det ordet. Samtidigt skulle det innebära att jag fick utgå ifrån en definition av relationsanarki, som jag sedan bestämde om personer passade in på eller inte. Det är inte en position jag vill inta, men gjort på ett ödmjukt sätt skulle det säkerligen vara ett intressant sätt att fördjupa kunskapen om relationsanarki på i framtiden.

Tidigare forskning om relationsanarki

Relationsanarki har precis börjat leta sig in i akademien. Det finns väldigt lite forskning om specifikt relationsanarki: några kandidatuppsatser och ett par artiklar. En av dem som har skrivit om relationsanarki är antropologen Fanny Ambjörnsson (2010). Hen har undersökt flersamhet, bland annat relationsanarki, bland unga queerpersoner. Ambjörnsson beskriver hur queerungdomarna skapar alternativa relationer som en sorts överlevnadsstrategi, men också som ett aktivt motstånd mot tvåsamhetsnormer inom majoritetssamhället såväl som inom gay-världen. Hen visar hur ungdomarnas relationsformer ifrågasätts, eftersom de vägrar att anpassa sig efter kärnfamiljsidealet, idealet om romantisk kärlek samt de förväntningar som ställs på dem vad gäller vuxenhet. Ambjörnsson undersöker alltså icke-monogami i

relation till tvåsamhetsnormer, men gör inte någon närmre jämförelse mellan olika former av icke-monogami.

Det finns även forskning som inte använder termen relationsanarki, men som ändå knyter an till samma tema. Här har till exempel Laura Portwood-Stacer (2010) skrivit en artikel om sexualitet bland anarkister i USA. Hen visar hur anarkisterna har anammat en queer sexualitet och gjort det till en del av anarkistisk identitet. En queer sexualitet innebär i det här fallet att ta avstånd från dominerande normer om både heterosexualitet och monogami, eftersom anarkisterna ser dem som kopplade till kapitalism och ägande. Till skillnad från Ambjörnsson resonerar Portwood-Stacer över vilka konsekvenser anammandet av en ny identitet kan få för en rörelse. Hen konstaterar att en queer sexualitet kan vara en effektiv politisk förändringsstrategi, men att det också kan leda till normativitet: att en queer sexualitet uppfattas som ett *krav* för att bli sedd som en god anarkist. Detta kallar hen *anarkanormativitet*. Anarkanormativitet blir ett problem, eftersom queerhet är olika tillgängligt för personer beroende på deras sociala sammanhang – något som ofta är en klassfråga. Det handlar alltså om makt, där en rörelse kan exkludera personer som inte lever upp till dess ideal.

Viktiga begrepp

Min förståelse av relationsanarki bygger på vissa centrala begrepp. I detta avsnitt kommer jag därför ge en kort introduktion till några av dem. Jag tar här avstamp i feministisk forskning om begreppen *politiskt*, *makt* och *intersektionalitet*.

Det personliga är politiskt

Antropologen Sherry Ortner försökte på 70-talet förklara kvinnors underordning världen över. Hens förklaring var att den grundade sig i universella tankemönster. Resonemanget byggde på teorier från Lévi-Strauss, som tidigare argumenterat för att allt mänskligt tänkande grundar sig i så kallade *binära oppositioner*, alltså motsatspar. Ett sådant grundläggande motsatspar är uppdelningen mellan kultur och natur. Ortner menade att kultur, det mänskliga, värderas högre än natur eftersom människor har förmågan att omforma naturen efter sina behov. Då kvinnor genom sina kroppars reproduktiva funktioner anses stå närmre naturen än män, blir de automatiskt underordnade. (Ortner, 2008, ss. 348-51) Ortner sade alltså att det finns genuskodade, hierarkiska motsatspar i mänskligt tänkande, som gör att kvinnor värderas lägre. Listan på motsatspar kan byggas vidare med exempelvis förnuft/känsla, intellekt/kropp,

aktiv/passiv. Gemensamt är att de egenskaper som står först, förknippas med män och värderas högre. (Gemzöe, 2002, ss. 81-9)

Inom feminismen blev detta en central analys, då det bland motsatsparen även fanns en uppdelning mellan den offentliga sfären – den politiska – och den privata. (Sprague, 2005, s. 9) Genom radikalfeminismens framväxt, skapades sedan grupper där kvinnor utbytte erfarenheter. De såg hur mycket av det förtryck de utsattes för skedde inom det privata, och alltså inte räknades som politiskt. Slagordet ”Det personliga är politiskt” blev då ett sätt att synliggöra detta förtryck, och utmana den rådande bilden av vad som är politik: vad som är värt att diskutera offentligt. (Gemzöe, 2002, ss. 45-7, 53) Även om dessa perspektiv fått kritik från olika håll, öppnas genom dem en bild av politik och makt som något som inte bara utövas i det offentliga, utan även något som finns i alla sociala relationer. Detta maktutövande har dessutom osynliggjorts genom att kalla det privat eller personligt. Jag ser detta som en grund för att kunna förstå hur sättet vi organiserar relationer på är politiskt och fyllt av makt.

Makt

En annan dimension av makt, är att se hur den inte bara formar den sociala sfären utan även individer. Michel Foucault har här varit en förgrundsfigur och har vidgat maktbegreppet från att handla om något som enskilda makthavare *har*, till något som vi alla är konstant omgivna av och utövar gentemot varandra. Enligt Foucault är makt tätt sammanknutet med kunskap; makten verkar genom att framställa viss kunskap som sanning. Vad som är sanning blir till normer och normaliet: föreställningar om det naturliga och önskvärda. Dessa normer formar oss, och upprätthålls genom disciplin. Dels blir vi bestraffade av andra när vi går utanför normer, dels disciplinerar vi oss själva – vi anammar dessa synsätt och anpassar oss till dem. Detta är inte enbart ”negativt”, utan makten formar även våra upplevelser av lust och glädje. (Lilja & Vinthagen, 2009, ss. 32-7) Makt är alltså en stor del av identitetsskapande. Makten formar oss som personer och skapar möjligheter och begränsningar för vårt handlande. Detta blir relevant för relationsanarki, då det visar hur makt inte bara finns *mellan* personer utan även *inuti* personer. Makt formar våra begär och våra identiteter – alltså även hur vi vill ha relationer.

På ett liknande sätt har Judith Butler (2006) skrivit om hur makt skapar individer. Butler påpekar att människor begränsas av normer, samtidigt som vi är beroende av dem. Normer skaver, men om vi går för långt ifrån dem finns risken att vi blir obegripliga för omvärlden. Samtidigt måste normerna ständigt upprepas för att finnas kvar – vad Butler kallar för

performativitet. Konsekvensen blir att man genom att upprepa normer på ett annorlunda sätt, kan synliggöra och förändra dem. (s. 205-17).

Butler och Foucault visar hur sättet vi formar relationer skapas av makt genom normativitet. Om makt är det som formar personer, skapar det dessutom möjligheter för förändring genom att *omforma* sig själv. Att bryta mot normer, är alltså inte bara en ”avvikelse”, utan något som ifrågasätter makt. Relationsanarki blir då ett sätt att utmana rådande föreställningar om relationer och kärlek, och visa hur de är konstruktioner som varken är naturliga eller nödvändiga.

Intersektionalitet

Olika maktrelationer samverkar med varandra. För att synliggöra detta har begreppet *intersektionalitet* myntats. Begreppet uppkom som en kritik mot vita feministers benägenhet att prata om sina erfarenheter som universella, trots att de handlade om just vita kvinnor. Med intersektionalitetsbegreppet ville man visa hur erfarenheten av att vara kvinna inte går att skilja ifrån erfarenheten att vara till exempel svart, arbetarklass och/eller homosexuell; könsförtryck ser helt enkelt olika ut beroende på ras, klass, sexualitet och andra faktorer. (De los Reyes & Mulinari, 2005, ss. 15-6,23-5) Exempelvis har postkoloniala forskare visat hur vita europeiska medelklasskvinnor genom historien setts som sexuellt passiva, medan icke-vita koloniserade kvinnor snarare setts som översexuella och perversa. (Lugones, 2011, ss. 221-4).

Även inom poly*-forskning har intersektionalitetsbegreppet använts. Bland annat har Melita Noël (2006) kritiserat poly*rörelsen för att utgå från en universell person – som då förväntas vara vit, universitetsutbildad, ”able-bodied” och medelklass. Texter skrivna av polyamorösa personer har framställt poly* som en lösning som passar alla, och som påverkar alla lika oberoende av förutsättningar. Noël skriver därför att man inom poly*-rörelsen måste vara uppmärksam på sin position, och försöka bilda koalitioner mellan olika grupper för att kunna sträva mot gemensamma mål. (ss. 612-5).

Med hjälp av intersektionalitet vill jag visa hur även relationsanarki inte bara knyter an till tvåsamhetsnormer, utan även andra maktstrukturer, såsom ras, klass, kön och sexualitet⁶.

⁶ Jag ser alla dessa kategorier som sociala konstruktioner. De kan vara grundade i skillnader eller likheter mellan kroppar, men det är sociala sammanhang som avgör vilka sådana drag som ses som viktiga. De konsekvenser som kategorierna ger är däremot såklart högst verkliga.

Metod

Inom antropologin är deltagande observation en nyckelmetod. I mitt fall är det dock svårt att identifiera ett naturligt fält att observera och delta i. De offentliga relationsanarkistiska sammankomster som finns är sporadiska och sällsynta, och är alltså svåra att passa ihop med en liten, tidsbegränsad undersökning. Detta gjorde att jag istället valde samtalsintervjuer som metod (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud 2007, ss. 285-9). Det hade dock varit mycket intressant att göra en större studie om relationsanarki med deltagande observation, där man kunde se hur relationsanarki faktiskt utövas.

Sammanlagt intervjuade jag sju personer. Fyra personer deltog både i en gruppintervju på två timmar och varsin enskild intervju på 30-60 minuter. Jag intervjuade två andra personer individuellt och ytterligare en person via mail.

Jag valde att kombinera intervjumetoder för att komma åt olika perspektiv på relationsanarki. I gruppintervjun kunde intervjupersonerna hjälpas åt för att få en bred bild: de kunde spinna vidare på varandras kommentarer och jämföra med varandra. I den enskilda intervjun fick de sedan gå in djupare på egna erfarenheter och prata om det som de inte fick chans att nämna under gruppintervjun. Trots att vissa personer fick mer utrymme i gruppsamtalet (vilket jag borde varit bättre på att justera), så gav det en tydlig grund för de individuella intervjuerna. Vi fick chans att följa upp trådar som verkade intressanta. Likheter och olikheter blev tydligare, både för mig och för intervjupersonerna. Det var också skönt för mig att få en andra chans att ställa frågor, så att jag hann fundera över vad jag ville veta mer om. Sammantaget tycker jag alltså att kombinationen av metoder gav mer grund till min analys.

Intervjuerna var semi-strukturerade, och jag ställde frågor som: Vad är relationsanarki för dig? Hur kom du in på relationsanarki? Är relationsanarki politiskt? Varför/varför inte? Hur är det att vara relationsanarkist? (Den här frågan skämdes jag lite för, eftersom den lät ganska exotifierande. Jag ställde den ändå, på lite olika sätt, och vi skämtade ganska mycket om det. Till sist gav den också många intressanta svar!)

Urval

Eftersom relationsanarkister är en relativt liten och akademiskt okänd grupp, var mina enda urvalskriterier att personerna enligt egen definition lever eller strävar efter att leva relationsanarkistiskt samt att de bor i närheten av Stockholm. Jag valde Stockholm då jag själv ingår i relationsanarkistiska kretsar i Göteborg och därför kunde ha svårt att hitta personer här som inte hade relationer med mig eller någon jag känner. Detta ansåg jag skulle gjort det svårare för personer att tala fritt om sina erfarenheter. Samtidigt krävdes en relativt

stor stad, där det skulle gå att hitta tillräckligt många relationsanarkister som helst inte kände varandra sedan innan.

För att hitta intervjupersoner satte jag upp annonser i RFSL-huset i Stockholm och på Kafé 44 (ett anarkistiskt bokcafé). Jag gjorde även ett event på Facebook, och skickade ut förfrågningar till vänner om de kände folk som kunde vara intresserade. Det var här jag fick mest respons, och sammantaget fick jag svar från fler personer än vad jag kunde hinna med att intervju. Det finns här en begränsning i att jag inte särskilt väl lyckades nå ut till personer jag inte hade någon anknytning till. Emellertid var mitt mål inte att kunna generalisera några resultat, utan jag ville nå en djupförståelse för ett begränsat antal personers erfarenheter. Urvalsgruppen blev också ganska homogen: alla var vita, de flesta var i tjugooårsåldern, var icke-hetero, hade studerat på universitet och hade medelklassbakgrund. Jag försökte dock få mer spridning, och därför bestämde jag mig för att utöka antalet intervjupersoner från fyra till sju. Så, flera var transpersoner, några såg sig delvis som arbetarklass, några hade bakgrund i en kristna församling, en hade erfarenhet av övervikt och en var betydligt äldre än de andra. Ingen av personerna såg sig som man.

Etik

I gruppintervjuer finns det risk att gruppdynamiken får deltagarna att vara mer utelämnande än de egentligen vill. Dessutom kan deltagarna inte vara anonyma inför varandra, men det var ingenting som mina intervjupersoner såg som ett problem.

Att prata om sina relationer kan vara känsligt. Jag har därför använt pseudonymer för intervjupersonerna. Jag försökte även skapa en trygg stämning i intervjuerna, där jag var tydlig med att det alltid är okej att ändra sig, att inte svara på frågor eller att byta ämne. Det tar dock inte bort det faktum att det finns en maktrelation mellan mig som undersökare, och den som blir intervjuad. Sociologen Joey Sprague (2005) beskriver att undersökaren har makt över formulering och genomförande av undersökningen, såväl som tolkning och presentation av material. Dessutom tillhör personer inom akademien ofta en privilegierad grupp. Det gör att kunskap ofta formuleras på ett sätt som stärker privilegierade gruppers position, eftersom de får tolkningsföreträde. (ss. 54-7) Jag försökte motverka det genom att ge mina intervjupersoner insyn i skrivprocessen och uppmuntra dem att komma med kommentarer. Många av intervjupersonernas erfarenheter ligger mig dessutom väldigt nära. Jag utövar själv relationsanarki och har därför erfarenhet av några av de möjligheter och problem detta kan medföra. Jag har också erfarenheter av att vara transperson och icke-heterosexuell. Att jag befinner mig nära intervjupersonerna kan såklart också medföra nackdelar, där jag ibland till exempel haft svårt att distansera mig från mitt material.

Resultat

Hur resonerar relationsanarkister kring relationsanarki som politiskt?

Under mina intervjuer framkom en del olika uppfattningar om vad relationsanarki faktiskt är. I detta avsnitt kommer jag börja med att beskriva gemensamma drag i intervjuerna, för att sedan fortsätta med de aspekter som var mer omdiskuterade. Det betyder inte att dessa senare delar är mindre relevanta; tvärtom tycker jag att det är i de här debatterna som mycket av relationsanarki utkristalliserar sig.

Non-consensual monogamies

”Relationsanarki är ett förhållningssätt till relationer där det enda som är viktigt är det vi kommer överens om.” Anna

Ett genomgående tema i intervjuerna var att relationsanarki handlar just om att vara normkritisk i relationer. En person ska inte behöva tvingas in i en relationsform som egentligen inte passar en, vilket de upplevde ofta var fallet med monogami och i viss mån poly*. Under gruppintervjun råkade Kristin säga fel när hon skulle säga *consensual non-monogamies* (samtyckande icke-monogamier). Istället sade hon *non-consensual monogamies*, alltså icke-samtyckande monogamier. Vi skrattade, men hon konstaterade sen att det faktiskt var ett ganska passande uttryck. För en återkommande tanke var just att många monogama ingick i tvåsamma relationer trots att de kanske egentligen inte ville. Starka normer lämnade helt enkelt inte plats för andra alternativ.

Flera av intervjupersonerna såg det som skadligt att tvåsamhetsnormerna var så starka. Att vara monogam, menade de, var inte nödvändigtvis dåligt i sig utan något som vissa personer verkligen ville. Däremot så måste det även finnas utrymme för andra relationsformer som passar andra personer. Samtidigt fanns det intervjupersoner, som betonade att även innehållet i tvåsamhetsnormerna är extremt destruktiva – särskilt saker såsom svartsjuka och kontrollerande beteenden, som de dessutom menar framställs som helt naturliga delar av monogama förhållanden.

De flesta såg också relationsanarki som annorlunda gentemot poly*-relationer. LA var med i det informella nätverk som utvecklade termen relationsanarki för cirka tio år sedan. Hen beskriver hur begreppet växte fram som en kritik både mot tvåsamhetsnormer och mot poly*-rörelsen:

”poly-rörelsen upplevde vi då hade plockat upp väldigt mycket av samma normativitet som fanns i resten av samhället. Du hade egentligen samma relationsmodell, fast du kunde ha flera relationer.”

Denna normativitet kunde till exempel innebära att man gjorde skillnad på partners och vänner, att man hade en primärpartner som man värderade högre än andra, eller hade kvar vissa förväntningar om hur man ska bete sig i en relation och hur den ska utvecklas.

Relationsanarki blev alltså ett sätt att grundligt syna tvåsamhetsnormer, för att själva kunna fatta beslut om hur man vill att en relation ska se ut. Men det behövde inte betyda att man som relationsanarkist avsade sig tvåsamhet. LA fortsätter:

”Som relationsanarkist ska en ju kunna bestämma sig för att va monogam också. Men med en medvetenhet om att det är det en bestämmer sig för, inte att det råkar bara bli så för att det är så det ska va.”

På samma sätt hade flera av intervjupersonerna personer de (ibland med viss motvillighet) kallade sin partner/primärpartner, pojk-/flickvän, eller make. Andra, till exempel Gustav, motsatte sig det:

”jag skulle till exempel aldrig nånsin säga att nån är min pojkvän bara för att det skulle va typ lättare. [...] hela grejen har ju att göra med att relationer kan va väldigt flytande liksom, att det är det som är så skönt, att om en inte har såhär den typen av inramning, så blir det ju också lättare så att när en relation glider in mer i att va en vän-relation igen så är det okej, och sen så kan den bli mer romantisk eller sexuell igen om en vill det”

Något som flera sade var viktigt med relationsanarki, var att uppvärdera vänskapsrelationer. De prioriteras ofta ned till förmån för kärleksrelationer, både inom monogami och poly*-relationer. Alvin berättar:

”[det tvåsamma regelverket] begränsar alla andra relationer, alla vänskapsrelationer som ska hålla sig inom vissa ramar. Och att det är det som är mest synd. [...] Och att det också i poly handlar mycket om det här med vänskapen, var hamnar den? Den blir separat, den blir särskild från [kärleks]relationerna. Så att vänskapen på något sätt alltid är lägre värderat än relationerna.”

Koppling till feminism – eller?

För flera av intervjupersonerna var det alltså det normbrytande med relationsanarki som i sig var politiskt. För flera andra var dock en maktanalys central: att se vilka som gynnas och

missgynnas av tvåsamhetsnormerna. Här kan mycket kopplas till feminism. Becky Rosa (1994) har till exempel argumenterat för att heteromonogama kärleksförhållanden bidrar till att kvinnor blir beroende av män eftersom de hindras från att odla vänskapsrelationer. Kvinnor förväntas fokusera sin energi på en parrelation och underhålla den, till och med om den är destruktiv och/eller våldsam. (ss. 108-110). Med det resonemanget blir relationsanarkins idé om att uppvärdera vänskap i hög grad en feministisk praktik, som stärker kvinnors oberoende gentemot män.

LA betonar på ett liknande sätt att en analys i hens umgängeskrets var just att monogama relationer var förtryckande för kvinnor i synnerhet. Hen beskriver hur hens krets bestod av framför allt flator och transpersoner som redan hade annorlunda relationer gentemot normen. Genom det kunde de se hur normen var förtryckande:

"[...] det gick att utläsa att det normala var patriarkalt. Så att det var inte bara liksom 'vi gillar inte normer, vi gör som vi vill', utan det fanns också en kritik som gick ut på att relationer vi hade var i grund och botten patriarkala och byggde på idéer om ägande."

Även flera av de andra intervjupersonerna personer beskrev heteromonogama relationer som förtryckande och kontrollerande. Vissa relaterade detta till egna erfarenheter. Andra, till exempel Beatrice, som fram tills nyligen aldrig haft kärleksrelationer med en cisman⁷, berättar om hur hon blir förvånad när hon hör sina heteromonogama vänner prata om konflikterna i sina relationer:

"... och det blir så könsrollsladdat, så mycket svartsjuka och ojämlikheter [...] det blir en ganska skev konflikt tycker jag, många gånger. "Han är så svartsjuk, vad ska jag göra?" Hur kan den känslan få ta plats på dom här villkoren, det är inte rimligt! [...] det är löjligt att det skulle va ditt ansvar!"

För Beatrice finns en nära koppling mellan relationsanarki, feminism och queerteori. Beatrice sammankopplar svartsjuka med könsmakt, och visar hur svartsjuka ofta följer med ett antagande om att det inte är personen som är svartsjuk som ska ändra sitt beteende. Även Pepper Mint (2010) skriver om detta, och menar att en partner kan rättfärdiga sin svartsjuka genom att peka ut problem i den andres beteende. Problemet ska sedan åtgärdas genom att den icke-svartsjuka personen kontrolleras, genom att till exempel på olika sätt begränsa dens interaktion med andra. Detta, skriver hen, kan ofta eskalera och försvara annars oacceptabla

⁷ En cis-person är "en person vars biologiska kön, juridiska kön, könsidentitet och könsuttryck hänger ihop enligt normen." (<http://transformering.se/vad-ar-trans/ordlista>)

beteenden såsom övervakning, isolering och våld. (ss. 202-4) I relationsanarkin blev därför en viktig poäng att skapa utrymme för att ifrågasätta dessa svartsjukemekanismer.

Gustav beskriver på ett liknande sätt relationsanarki som en metod för att dekonstruera patriarkala livsmönster:

”... [relationsanarki] blir liksom en metod för att undandra sig dom patriarkala strukturerna som har format kärleksrelationer. [...] det är ändå en väg mot att bygga nånting som funkar med en annan logik än det som en blir inlärd i när en växer upp. Och det är hela det patriarkala systemet.”

Feminismen verkade dock inte vara en självklar del av relationsanarki. Vissa intervjupersoner pratade över huvud taget inte om feminism. Andra såg en koppling, men uppgav inte att feminismen var en anledning till varför de själva ville leva relationsanarkistiskt. Kristin var en av dem som var tveksamma:

”[Feminismen] finns där nånstans i bakgrunden, men inte... det är inte grundläggande, och det är inte en del i varför jag är relationsanarkist.”

Koppling till anarkism – eller?

Utöver relationsanarkins rent begreppsliga koppling till anarkismen, finns flera andra likheter. När Gustav, som är en del av den autonoma vänsterrörelsen, pratar om relationsanarki som politiskt drar den paralleller till hur den skulle vilja att samhället var organiserat:

”alltså på ett rent moraliskt-politiskt plan så vill jag ju liksom inte begränsa mina medmänniskor. Och jag vill liksom inte såhär hägna in... folk på det sättet, på samma sätt som jag inte vill hägna in platser/saker/vad som helst. Och att det bygger väldigt mycket på samma liksom ganska frihetliga grund, rent ideologiskt. Tror jag.”

Även LA diskuterar relationen till anarkism på flera olika sätt. Dels menar hen att det finns en koppling, i och med att relationsanarki utgår ifrån att det endast är de personer som själva ingår i relationen som ska bestämma hur den ska se ut. Hen berättar vidare:

”jag tycker absolut att det finns en koppling [till anarkism] i form av diskussioner kring det feministiska, kritiken mot det borgerliga [...] men också i diskussioner om relationer som en form av ägande eller kontroll av resurser, där tycker jag att det ligger väldigt nära anarkismen.”

Att koppla ihop relationer och ägande är ingen ny idé. Anarkisten Emma Goldman jämförde tidigt monogami med kapitalismens idéer om privat egendom (Portwood-Stacer, 2010, s.

483). Historiskt sett har ägande inom äktenskap varit tydligt, då kvinnor uttalat ansågs tillhöra sin make. Men fortfarande ser man sig ha ensamrätt till vissa aspekter av *sin* partner, och det är detta som LA (och även andra intervjupersoner) pratar om: din partners sexualitet ska vara begränsad till dig, och om partnern bryter denna överenskommelse är den otrogen och förväntas förändra sitt beteende. Att någon är ens partner innebär också att den ska lägga ner energi och arbete på relationen, alltså resurser, där kvinnor ofta bidrar med mer resurser än män.

Marxistiska feminister har även argumenterat för att utnyttjande av kvinnor är kopplat till kapitalism, då kvinnors obetalda omsorgsarbete är en förutsättning för att skapa arbetskraft. Det görs väl inom kärnfamiljen, och det ligger därför i kapitalets intresse att bibehålla detta ideal. (Vogel, 1983, ss. 136-150). Att använda sig av alternativa relationsformer som antikapitalistiska strategier, är som jag skrivit tidigare inte heller ovanligt inom anarkismer.

Kopplingen till anarkism var dock ingenting som de flesta av de andra intervjupersonerna höll med om. Visserligen såg några likheter i ideal om frihet och kritik mot ägande, men det sågs inte nödvändigtvis som en del i en vidare politisk/ekonomisk samhällsanalys. Flera personer sade att de kunde se kopplingar, men att det inte var speciellt tydligt.

Relationsliberaler och radikala queers

LA berättar att det inom hens kretsar fanns ett skämtsamt skällsord – *relationsliberaler* – som användes om personer som förvisso höll med om normkritiken i relationsanarki, men som saknade en strukturell analys av makt i relationer. Detta var en anledning till att de valde att kalla sin relationsform för *relationsanarki*: för att positionera sig gentemot liberalism.

Även inom poly*forskning finns liknande kritik mot liberala drag inom icke-monogamier. Kulturgeografen Eleanor Wilkinson (2010) menar till exempel att vissa icke-monogamiers betoning av individuell frihet och personliga val kan passa bra in i en nyliberal agenda. Hen anser därför att det är viktigt att icke-monogamier sätts in i ett bredare politiskt sammanhang, snarare än att bara handla om sexualpolitik. (ss. 244-5) Såsom LA beskriver förhållandet till liberalismen, var relationsanarki ett sätt försök att göra just detta. Likväl var maktkritiken inte central för de flesta andra intervjupersonerna, och just frihet att välja var dessutom ett återkommande tema.

Samtidigt upplevde vissa intervjupersoner att det fanns de som hade alltför strikta krav på vad relationsanarki innebär. Kristin berättade att hon ibland kände sig som en dålig relationsanarkist för att hon i praktiken inte helt levde upp till relationsanarkins ideal. På ett liknande sätt beskriver Beatrice hur hon upplevde några av Stockholms queera anarkister:

”Dom var så... inte definiera några relationer alls, väldigt så liksom hårda och strikta, eller såhär... på något sätt en asketisk munk-inställning till det, väldigt så disciplinerat.”

För Beatrice tog det tid innan hon hittade en typ av relationsanarki som passade henne. För hon älskar att vara ihop och känna att det är ”du och jag mot världen” – både med vänner och kärlekar. Överlag fanns det bland mina intervjupersoner en stor ödmjukhet inför att man kan identifiera problem, men samtidigt inte vilja eller kunna leva på ett annat sätt. De balanserade, precis som Portwood-Stacers (2010) anarkister, mellan att formulera nya alternativ till monogami och att skapa nya begränsande normer. För intervjupersonerna blev det därför viktigt att ha en pragmatisk inställning till relationsanarki. Det tyckte att det var skillnad på teori och praktik, och det var inte alltid lätt eller ens önskvärt, att följa relationsanarkins ideal.

Jag tycker att det är intressant att intervjupersonerna refererar till både anarkism och liberalism. Det finns onekligen delar av båda två inom relationsanarki. Inom liberalismen är som sagt individuell frihet tongivande. Sociologen Zygmunt Bauman (2000), har diskuterat frihet inom det moderna samhället, och menar att det till stor del handlar om konsumtion. Typiskt för det moderna samhället är att göra saker flytande: att lösa upp gamla traditioner och strukturer för att befinna sig i ett tillstånd av konstant förändring. Samhället, menar Bauman, går sedan ut på att shoppa – inte bara varor, utan även färdigheter, egenskaper, vänner, kärlekar, identiteter, upplevelser och så vidare. Vi ska hela tiden byta upp oss, för att tillfredsställa våra begär. Att lösa upp gamla normer blir då en fördel för konsumtionssamhället, eftersom det skapar fler möjligheter för olika begär som ska stillas genom shopping. Frihet, menar Bauman, är då möjligheten att vara annorlunda och unik – att kunna skapa sig nya identiteter. I det moderna samhället ingår det också att vara kritisk; man ska uttryckligen kritisera samhället. Däremot ska kritiken egentligen vara ganska tandlös och inte i grunden ifrågasätta det system vi befinner oss i. (ss. 2-5, 11, 22-4, 73-6, 82-4).

Mycket av Baumans analys stämmer överens med relationsanarkin: en kritik av det traditionella och fasta till förmån för det flytande; att se relationer som unika och låta dem vara annorlunda; att ha frihet att kunna utforska sina begär. Detta kan alltså med Baumans synsätt *inte* vara uttryck för ett motstånd mot samhället, utan en naturlig följd på modernitetens ideal. Sättet LA beskriver relationsliberalerna, passar också in i Baumans diskussion om kritik: de söker en frihet från normer, men utan att maktkritiskt ifrågasätta grunderna i tvåsamma relationer.

Även inom anarkism är individens frihet över sig själva ett ideal, men här finns stora skillnader gentemot liberalism. Anarkismen betonar frihet från all auktoritet, alla hierarkier. Målet för friheten är inte heller att främja konsumtion; snarare vill man avskaffa den. En individs frihet får heller aldrig inkräkta på någon annans, vilket gör att det blir centralt att ha en maktanalys. (Kornegger, 1992, ss. 93-8). I fallet med relationsanarki ser jag här paralleller till att man i grunden vill lösa upp de (enligt vissa patriarkala och kapitalistiska) tvåsamhetsnormer som begränsar människor.

Jag tänker alltså att man kan se relationsanarki både som ett uttryck för moderniteten *och* en kraftig kritik av den. Relationsanarki befinner sig i en skärningspunkt mellan liberalism och anarkism: relationsanarki blir en form av anarkism som passar väl in i det moderna liberala samhället. Olika personer har olika tolkningar av relationsanarki, och jag tror att många givande konflikter skulle kunna uppstå just i mer diskussioner om relationsanarkins relation till anarkism och liberalism.

En relationsanarkistisk missionär

För några intervjupersoner var det politiska i relationsanarki snarare att ge folk alternativ till monogami. För Beatrice, till exempel, var det viktigt att prata om relationsanarki med andra människor:

”Liksom... eftersom jag umgås mycket i icke-queera kretsar och pratar väldigt mycket om mina icke-normativa delar, så det känns som att jag hela tiden liksom har något slags missionerande arbete, verkligen. Jag tror jättemycket på representation och att våga visa, våga prata med folk.”

Även för Kristin var detta i viss mån en politisk aspekt av att vara normbrytande:

”Det här med att vara... att välja att gå utanför min egen komfort zone i att kanske säga mer än vad jag skulle vilja göra, eller vara med öppen än vad jag egentligen känner mig bekväm med inför vissa personer. För att... men om det finns någon i det här som inte vågar säga nånting, som tror att dom är alldeles ensamma. För jag står så pass stabilt så att jag kan leva med att få irriterande kommentarer ibland liksom, men om det hjälper någon av dom här andra så är det värt det liksom.”

Det fanns också en tydlig skillnad mellan att se att relationsanarki kan vara politiskt, och att vara relationsanarkist av politiska skäl. Både Alex och Gustav tyckte att relationsanarki var politiskt, och att det kunde göras till aktivism om man ville. Men de var själva inte

relationsanarkister av politiska skäl, utan var det helt enkelt för att det passade dem. För Alvin fanns det dessutom en poäng i att inte politisera relationsanarkin:

”att säga att den vore politiskt som man tolkar politik idag vore att säga att den är fri för folk att kritisera, eller att den är offentlig - det ställer en massa krav på att en ska försvara sig... Vilket kanske inte alls är så trevligt när man vill ha sin trygga sfär.”

Är relationsanarki politiskt?

I mina intervjuer framkommer några olika bilder av relationsanarki som politiskt. Ett sätt att kategorisera dem, skulle kunna vara att dela in dem i tre grupper:

1. Teoretiskt politiskt

De flesta var överens om att relationsanarki har en politisk grund. Det är en praktik som innehåller en kritisk analys, som synliggör och ifrågasätter maktrelationer. Vissa såg även relationsanarki som en feministisk, queer och/eller anarkistisk praktik.

2. Personligt politiskt

Samtidigt var ofta inte syftet med att *själv* vara relationsanarkist att göra något politiskt. Det framställdes snarare som ”så jag fungerar” eller en relationsform som helt enkelt passade dem. Ofta grundade det sig i ett missnöje med tidigare relationer tillsammans med en insikt om att de blev kära i flera personer.

3. Praktiskt politiskt

En tredje bild av ordet politiskt handlade om aktivism – att försöka förändra någonting. Där var det några som aktivt ville sprida relationsanarkins idéer till andra och försöka skapa förståelse. Andra hade inte lust med det, men kunde ändå se att det spred sig bland sina vänner. Vissa kunde också se att relationsanarki fått dem att avlära sig förtryckande strukturer i sina egna liv.

Psykologiforskarna Barker och Langdridge (2010) skriver att det finns en kritik mot att forskare ofta beskriver poly* som politiskt, trots att utövare själva uppger apolitiska skäl till att leva icke-monogamt (ss. 754-5). Enligt min indelning skulle det kunna tolkas som att forskare lägger för stor vikt på nivå 1, och missar nivå 2, utövarnas egna ingångar. Bland mina intervjupersoner, var dock den teoretisk-politiska nivån väldigt närvarande, och det märktes att de reflekterat mycket kring relationsanarki och tvåsamhetsnormer innan intervjutillfällena.

Å andra sidan, finns det samtidigt kritik mot poly* just för att en del tycker att det har förlorat sin kritiska udd. Som tidigare nämnts, har Wilkinson (2010) kritiserat icke-monogamier för att lägga för mycket fokus på privata val och personlig frihet. Hen skriver att det personliga har tagit över det politiska, vilket med min indelning skulle vara att nivå 2 blivit viktigare än nivå 1. Wilkinson menar att icke-monogamier har potential att vara en radikal kritik av samhället. Att se hur kärlek och monogami är sammankopplat med patriarkat och kapitalism skulle kunna vara ett sätt att skapa nya möjligheter för hur vi organiserar våra liv. Det skulle öppna upp för en utopisk politik, där vi ger nya innebörder till begrepp som kärlek, samhälle, ”community” och det goda livet genom att uppvärdera kärlek till olika relationer, till saker eller till sin omvärld.

Jag tycker detta är en viktig kritik⁸, som i viss mån även kan appliceras på relationsanarki. Jag ser att det finns en risk med att tappa bort den första nivån och endast beskriva relationsanarki som ett personligt val, utan att kritisera monogami per se. Det kan göra att relationsanarki faller in i fällan som Wilkinson beskriver: att relationsanarki blir en identitet istället för en kritik. Då kan relationsanarki bli något som är lätt för monogama personer att förkasta, även om de själva faktiskt utövar eller utsätts för förtryck.

Detta knyter an till Gayle Rubins (2011) *sexuella värdehierarki*. Rubin har visat att det finns rangordningar mellan olika sexualiteter, där vissa anses vara goda, andra problematiska. De problematiska sexualiteterna kan i vissa fall bli rumsrena i samhället. Ofta sker dock detta utan att normen egentligen blir ifrågasatt, vilket innebär att andra sexualiteter fortfarande kommer ses som hotfulla. Detta, menar Rubin, är det som hänt med samkönade par: samkönade relationer har blivit mer accepterade, men bara så länge de är monogama och alltså lever upp till heteronormens bild av naturlig kärlek. Icke-monogama samkönade par kan däremot fortfarande utmålans som problematiska eller perversa. (ss. 149-54) *Varför* det finns hetero- och tvåsamhetsnormer som skapar avvikare, ifrågasätts således inte; det blir en acceptans av mångfald, men utan en maktanalys. I fallet med relationsanarki, menar jag, finns en risk att relationsanarki kan bli mer accepterat så länge man gör det på ”rätt sätt”. Då många utövare av relationsanarki redan är privilegierade genom att vara medelklass, vita och/eller cispersoner, är det möjligt deras/våra sexualiteter kan bli respektabla samtidigt som andra fortsätter vara problematiska.

⁸ Jag anser inte att det går att kritisera personers egna ingångar till relationsanarki, därför kommer denna diskussion vara teoretisk.

Å andra sidan kan man fråga sig varför det ens skulle vara nödvändigt att göra relationsanarki till öppet politiskt. Att prata om relationsanarki utan att vara speciellt kritisk mot monogami kan ju också så frön till förändring – kanske till och med på ett bättre sätt än en stark uttalad kritik. Som Alvin satte fingret på ovan, är det dessutom normbrytande personer som ofta tvingas förklara och försvara sina liv. Monogama personer uppmanas sällan att aktivt politisera sin relationsform, vilket är ett privilegium; så kanske borde jag istället försöka lägga ansvaret för att utmana tvåsamhetsnormer på dem.

Hur förhåller sig relationsanarkister till omgivande maktstrukturer?

Många av resonemangen bland mina intervjupersoner kretsar kring makt. Som jag beskrivit i teori-avsnittet är makt enligt Foucault något som är ständigt närvarande i alla mänskliga interaktioner. (Lilja & Vinthagen, 2009) Vidare har feministiska teoretiker genom begreppet intersektionalitet visat hur olika maktstrukturer samverkar. Detta avsnitt kommer diskutera några av de maktstrukturer som påverkar (och påverkas av) relationsanarki som praktik.

Att förhålla sig till tvåsamhetsnormer

Jag har tidigare diskuterat hur relationsanarkister utmanar tvåsamhetsnormer genom att upprepa dem ”fel”. Det blir ett sätt att utmana makt, eftersom det visar hur normativa praktiker inte är naturliga. Men intervjupersonerna förhåller sig även till tvåsamhetsnormer kopplat till sina egna relationer. För Alvin blir detta tydligt när hen pratar med monogama:

”när jag uttrycker min känsla för närhet och vänskap och det kopplat till alla mina relationer, så vet jag att många monogama skräms. För att det inte är den synen dom har på vänskap.”

Alvin berättar vidare om hur hen, på grund av upplevelsen av att många monogama skräms av hens relationsform, undviker att prata på vissa sätt med monogama personer. Det känns till exempel fel för henom att kalla någon ”sin partner” med monogama, trots att hen använder den termen när hen pratar med andra relationsanarkister eller poly*-personer. Bland monogama personer skapar ordet ”partner” föreställningar, menar Alvin, som hen inte håller med om. Bland annat så ses man som ”upptagen” och alltså inte tillgänglig för nya relationer. Kristin, å andra sidan, säger tvärtom att:

”det är så himla mycket enklare att säga till andra människor ’det här är min flickvän’, och så ställer dom inga fler frågor.”

Indirekt säger Kristin, att om man *inte* använder sig av tvåsamhetens begrepp om en nära relation, så blir man ifrågasatt och förväntas förklara sig. Det blir tydligt att tvåsamhetsnormer

sätter upp ramar för hur Alvin och Kristin kan prata om sina relationer. Några intervjupersoner började också svaren på mina frågor med att säga att svaret beror på om man pratar med monogama eller med andra relationsanarkister/poly*-personer. De vet alltså att deras svar kommer få olika konsekvenser i olika sammanhang; de behöver förhålla sig till andras bild av dem. Flera berättar också att det fanns en bild av icke-monogama som ansvarslösa. Kristin säger att hon kan vara nervös för att hennes vänner ska tycka att hon är ”ett arsele” om de ser henne hängla med en annan person. Trots detta, såg till exempel Alex det inte som ett stort problem att vara normbrytare:

”Min erfarenhet är mest att folk blir nyfikna, jag har sällan fått negativa reaktioner.”

Intervjupersonerna berättade också om hur relationsanarki öppnar möjligheter i relationer, såsom att få känna att det faktiskt är fint att bli kär i flera personer. Kristin beskrev hur hennes partner sagt ”grattis!” när Kristin hänglat med en av deras vänner. I själva verket var något av det första som kom upp när intervjupersonerna pratade om relationsanarki att det är befriande: det är ärligt, det öppnar upp för kommunikation och gör att man slipper oroa sig över många saker.

De monogama krafterna

Beatrice ser tydligt att tvåsamhetsnormer letat sig in i hennes relationer. Hon berättar om de ”monogama krafterna” som gjort att hon och hennes partner vuxit ihop till en primärrelation. Detta, påpekar hon, är inte nödvändigtvis negativt – men det finns där oavsett. Flersamhet tar mycket tid och energi, menar hon, eftersom de tvingas brottas med svartsjuka och osäkerhet. För henne är relationsanarki ett ideal som hon inte kan leva upp till, och hon funderar en del på om hon kommer orka leva flersamt i framtiden.

Tvåsamhetsnormer påverkar även relationsanarkister rent juridiskt. Kristin funderar på att ha en internationell karriär och kanske skaffa barn. Då skulle hon fundera på att gifta sig för att få juridiskt skydd för sin partner och eventuella barn – särskilt om partnern skulle vara en annan kvinna. Här ser vi en intersektion med sexualitet: en relation som uppfattas som samkönad löper större risk att ifrågasättas än en heterosexuell relation. Även Anna, som sedan många år är gift med en man, skriver om detta:

”Friheten som gift är oerhörd – jag är liksom immun mot trångsynta kommentarer. På sätt och vis tror jag det är ett utmärkt utgångsläge för mig – jag uppfyller allas krav på heteronormativ monogami och allt som jag gör hamnar inom dess gränser.”

Inom Foucaults maktbegrepp är makt och motstånd två sidor av samma mynt. Motståndet är alltid beroende av makt, och vice versa: makten sätter alltså upp ramar för hur motstånd kan bedrivas. (Lilja & Vinthagen, 2009, s. 47) Även antropologen Don Kulick (1998) konstaterar detta, när hen undersöker brasilianska prostituerade transpersoner. Hen argumenterar för att deras specifika sätt att vara transperson uppkommer i relation till rådande normer om kön och sexualitet: hur man kan vara en transperson beror på hur man kan vara cisperson. I fallet med relationsanarki syns det tydligt att motståndet mot monogami ändå präglas av tvåsamhetsnormer. De påverkar hur personerna själva ser på sina relationer, och hur de betar sig i dem och inför andra. Vissa praktiker är inte möjliga om man fortfarande vill ha juridiska rättigheter, såsom att vara vårdnadshavare för sina barn. Andra praktiker är inte möjliga eftersom man disciplinerats in i ett normativt system. Flera intervjupersoner brottas fortfarande med svartsjuka och behöver ibland använda sig av tvåsamhetens begrepp för att bli förstådda. För intervjupersonerna finns också alltid en möjlighet att bli ifrågasatt. Även om de inte är rädda för omvärldens reaktioner, lever de med en medvetenhet om att kunna kritiserats och att de kan komma att behöva anpassa sig efter den normativa verklighet de lever i.

Trans, klass och vithet: flersamhetens respektabilitet

Alvin var en av dem som uttryckligen sa att hen kände sig begränsad av tvåsamhetsnormer. Hen upplevde ofta att hen förväntades förklara sig själv för andra, trots att hen inte ville eller orkade. För henom samverkade detta med det faktum att hen är transperson:

”... när dom just har förstått att jag är en transperson, och det är jättestort, och 'jaha så är du relationsanarkist också? Måste du göra det så svårt för dig själv?' [...] Det är som att när jag förklarar om mig själv så är det som att jag bara har gjort mitt liv komplicerat genom att leva som vem jag är.”

Butler (2006) har skrivit om kroppar relaterat till begriplighet. Hen beskriver hur det i en kritik av normer alltid finns en risk att inte bli begriplig och erkänd som mänsklig. (ibid., ss. 23-6). Alvins erfarenheter av att upplevas som krånglig, kan tolkas som att omvärlden inte automatiskt ser henom som begriplig, utan som någon som behöver förklaras och försvaras. Flera andra intervjupersoner resonerade å andra sidan kring att det faktiskt blir lättare att bryta mot normer om man är van att göra det. De upplever alltså att man kan skapa sig utrymme genom att vänja sig själv och andra vid att man är krånglig. Dock menar jag att man främst kan få tillgång till detta genom att acceptera begränsningarna i sitt handlingsutrymme – genom att glömma bort hur det är att vara självklar.

Poly*rörelser har på olika håll kritiserats för att vara ett medelklassprojekt (se t.ex. Noël, 2006; Klesse, 2014). De flesta av mina intervjupersoner hade medelklassbakgrund och upplevde att de fått en trygg uppväxt. Flera vittnade om att inte ha behövt oroa sig, att de haft förstående föräldrar eller tidigt haft intellektuella och kritiska konversationer. Några kopplade ihop detta med relationsanarki och såg att deras bakgrund gett dem möjlighet att leva normbrytande relativt smärtfritt.

Att klass och sexualitet hänger ihop är något som flera forskare visat, bland annat Ambjörnsson (2004). I sin undersökning av gymnasietjejer på två olika program, ser hen hur tjejerna på barn- och fritidsprogrammet utmålas som vulgära och slampiga (ss. 87, 184-216). Dessa tjejer kommer till stor del från arbetarklass och jämförs med medelklasstjejerna på samhällsprogrammet. Samhällstjejerna representerar en fin, kontrollerad medelklassfemininitet som ses som normal och förväntad. (ibid., ss. 56, 61). Detta ideal menar Ambjörnsson går att koppla till framväxten av medelklassfemininiteten under 50-talet; en femininitet som skapas i relation till en hotfull motpol: horan. Horan representerades av underklassen och tillskrevs det översexuella och icke-respektbara. (ibid., ss. 204-5). På samma sätt argumenterar Beverly Skeggs (2000) för att de arbetarklasskvinnor hen undersökt lägger stor vikt vid att uppfattas som respektbara, helt enkelt för att de, till skillnad mot medelklasskvinnor, automatiskt utmålas som icke-respektbara. Respektabilitet är något som medelklasskvinnor har från början, medan arbetarklasskvinnor måste *förtjäna* det. Medelklasskroppar får alltså ett större handlingsutrymme. Detta kan förklara hur mina intervjupersoner kan sträva relativt långt bort från normen, utan att vara speciellt rädda för bestraffning. Klassprivilegier gör att de har lättare att fortfarande ses som respektbara, och att de kan känna sig trygga och ha möjlighet att försvara sig ifall någon skulle mistycka. Christian Klesse (2014) menar därutöver att poly*-rörelsens betoning av reflexivitet, samtal och förhandling i relationer gynnar praktiker som förknippas med medelklass: om du har en medelklassbakgrund är det mer sannolikt att du kommer lägga värde vid de ideal som poly*-rörelsen förespråkar (s. 207). Relationsanarki, knyter alltså på flera sätt an till maktstrukturer angående klass.

Handlingsutrymmet som relationsanarkist påverkas såklart även av andra faktorer, såsom ras. Den feministiska forskaren Angela Willey (2010) diskuterar hur poly*-litteratur utgått från vithet, och skriver att föreställningar om sexualitet inte går att skilja från föreställningar om ras, kön, funktionalitet och klass. Genom historien har den vite, funktionsfullkomliga medelklassmannens sexualitet varit norm. Avvikelser från detta har stereotypiserats: personer som läses som svarta har tillskrivits en hotfull översexualitet och personer som läses som

asiatiska (och personer med funktionsnedsättningar) har tvärtom framställts som asexuella. (ss. 34-7). På liknande sätt finns föreställningar om att muslimska kvinnor behöver räddas ifrån en patriarkal kultur. (Abu-Lughod, 2002). De muslimska kvinnornas barnafödande, målas samtidigt upp som ett hot mot västvärlden av högerextrema grupper (Knight, 2009). Den vita, västerländska världen framställs som kontrast till dessa problematiska sexualiteter som fri, jämlik och sund. Precis som med klass, blir vita personers sexualiteter normala och respektabla, medan rasifierade personers sexualiteter blir hotfulla, avvikande eller offer. Precis som Klesse (2014), menar jag att rasifierade och personer ur arbetarklass därför löper stor risk att utsättas för stigmatisering om de är öppet icke-monogama. Konsekvensen blir att relationsanarki är olika tillgängligt för olika personer. Där en vit relationsanarkist från medelklassen kan ses som konstig, men okej, är det möjligt att en rasifierad och/eller arbetarklassperson förlorar sin möjlighet till respektabilitet. Klesse betonar även hur rasifierade och arbetarklass utöver detta ofta behöver handskas med klassförakt och rasism inom poly*rörelser, såväl som inom sina relationer. Trots att relationsanarkister på många sätt begränsas av att vara normbrytare, befinner de sig således ofta i en privilegierad position i samhället. I sken av detta, vill jag återkoppla till Noël (2006), som jag tidigare beskrivit har argumenterat för att poly-rörelser bör jobba för att bilda koalitioner med grupper som strävar mot samma mål. För relationsanarki skulle det kunna innebära att man jobbar i solidaritet med alla som begränsas av normer om vad som är en god sexualitet: exempelvis rasifierade, arbetarklass, personer med funktionsnedsättningar, samt alla monogama personer som upplever förtryck inom sina relationer.

Hegemonisk monogami

Ambjörnsson (2010) spekulerar om att det kan vara så att relationsanarki ligger i tiden: att fokusera på relationer och att värdera frihet och självständighet högt, är ju egentligen ett ideal i det senmoderna samhället. (ss. 153-4).

Detta fick mig även att börja fundera på vad det egentligen är som relationsanarki tar avstånd från. Inom maskulinitetsforskningen myntade sociologen Raewyn Connell begreppet *hegemonisk maskulinitet* för att förklara hur det finns många olika maskuliniteter, och att det i olika sammanhang finns en som är överordnad: den hegemoniska. I många fall tror man att den hegemoniska maskuliniteten är att män ska vara typiskt ”manliga”, men i själva verket kan den mest önskvärda maskuliniteten vara den som *tar avstånd* från en traditionell manlighet. Att motsätta sig ”en manlig könsroll” blir ett sätt att framstå som en god man, samtidigt som man fortfarande tjänar på manliga privilegier. Detta är också någonting som förknippas med medelklass och vithet. (Hearn et al., 2012, ss. 41-8). På samma sätt skulle det

kunna vara så att de stereotipa tvåsamhetsnormer som relationsanarkin tar avstånd från, egentligen inte är de som är överordnade. Den *hegemoniska monogamin*, skulle i själva verket kunna vara att ta avstånd från en strikt och traditionell tvåsamhet (som man då istället tillskriver rasifierade och/eller arbetarklass) och istället ha reflekterande och flexibla relationer, där man själv väljer hur man vill ha sin tvåsamhet. Som tidigare nämnt, är det just detta upplösande av fasta strukturer som Bauman (2000) ser som typiskt för moderniteten. Min poäng är således att det i skillnaden som målas upp mellan relationsanarkins medvetna och reflekterande relationsval gentemot monogamins omedvetna och normdrivna dito, finns många likheter med skillnaden som skapas mellan medelklass och arbetarklass, vita och rasifierade. Att betona hur ens egna val är mer medvetna och kritiska än andra, skulle därför kunna ses som ett maktutövande gentemot personer som redan framställs som strikta och traditionsbundna.

Avslutning

Jag har försökt ge en bild av relationsanarki där jag inte räds motstridigheter. Vad jag har visat är att relationsanarki utmanar tvåsamhetsnormer som återfinns både inom monogami och poly*-rörelser. Intervjupersonerna vill formulera alternativ till tvåsamhetsnormerna och förespråka en medvetenhet i relationer. För vissa är relationsanarki ett sätt att belysa maktstrukturer genom kritik av könsförtryck, svartsjuka, kontrollerande beteende och ägande. Samtidigt som de flesta såg relationsanarki som politiskt, uppgav de att de själva inte var relationsanarkister av politiska skäl. Det ledde mig fram till en uppdelning av relationsanarki som politiskt i tre nivåer: teoretiskt, personligt och praktiskt politiskt. Beroende på vilken nivå som betonas kan relationsanarki framställas på olika sätt. Relationsanarki kan bli främst ”personligt”, vilket skulle kunna leda till att det plockas upp av en liberal agenda och förlorar sin maktkritiska förändringspotential. Å andra sidan kan relationsanarki ses som ett sätt att i grunden ifrågasätta samhällets ideal – både inom relationer och övriga livet.

Jag har även diskuterat relationsanarkins förhållande till anarkism och liberalism. Jag menar även här att relationsanarki har möjlighet att vara ett uttryck för båda två: det kan antingen ses som en radikal kritik mot det moderna liberala samhället, eller som just det man förväntas göra i det. Möjligheten att göra relationsanarki formas vidare av en mängd olika maktfaktorer. Flera av dessa har jag inte haft möjlighet att gå igenom grundligt, andra har jag behövt utelämma. Samtidigt som intervjupersonerna ser relationsanarki som befriande, sätter tvåsamhetsnormer upp ramar för hur relationsanarki kan bedrivas: de påverkar hur vissa av intervjupersonerna tänker, pratar och beter sig i sina relationer. Dessa ramar påverkas även av

sexualitet och kön. Slutligen har jag visat på en problematik som finns kopplat till rasifiering och klass, där de flesta av intervjupersonerna besitter vithets- och medelklassprivilegier. Många av relationsanarkins ideal samklingar dessutom med den vita medelklassens bild av sig själv. Jag introducerade begreppet *hegemonisk monogami*, för att resonera kring att relationsanarki i själva verket kan förstärka klass- och ras-uppdelningar, genom att strikta tvåsamhetsnormer blir något som tillskrivs rasifierade och arbetarklass.

Inom relationsanarki, finns alltså potential både till maktkritik och maktutövande.

Relationsanarkistiska praktiker kan ifrågasätta förtryck, samtidigt som de kan utöva förtryck gentemot andra. Det är en motstridig praktik som förändras i samspel med sin omgivning.

Och jag tror att det är just här som dess styrka ligger, för det skapar möjlighet att se till att de normer man ifrågasätter faktiskt är de som är överordnade. Om man dessutom kan ledas av solidaritet och vara uppmärksam på sin position, kan relationsanarki bli en verkligt radikal praktik.

Referenser

- Abu-Lughod, L. (2002). Do Muslim women really need saving?: anthropological reflections on cultural relativism and its others. *American anthropologist* 104(3), 783-790.
- Ambjörnsson, F. (2004). *I en klass för sig: genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*. Stockholm: Stockholm Universitet.
- Ambjörnsson, F. (2010). En säker plats?: alternativa familjer, relationsanarki och flersamhet bland unga queeraktivister. I A. Banér (red.), *Barnets familjer ur barnkulturella perspektiv* (pp. 141-159). Stockholm: Centrum för barnkulturforskning vid Stockholms universitet.
- Barker, M., & Langdrige, D. (2010). Whatever happened to non-monogamies?: Critical reflections on recent research and theory. *Sexualities*, 13, 748-772.
- Bauman, Z. (2000). *Liquid modernity*. Cambridge: Polity.
- Butler, J. (2006). *Genus gjort: kropp, begär och möjlig existens*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.
- CrimethInc., Workers' Collective (2005). *Recipes for disaster: An anarchist cookbook*. Olympia: WA: CrimethInc. Free Press.CrimethInc.
- De los Reyes, P., & Mulinari, D. (2005). *Intersektionalitet: kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. Malmö: Liber.
- Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H. & Wängnerud, L. (2007). *Metodpraktikan*. Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Gemzöe, L. (2002). *Feminism*. Stockholm: Bilda.
- Hearn, J., Nordberg, M., Andersson, K., Balkmar, D., Gottzén, L., Klinth, R., Pringle, K. ... (2012). Hegemonic masculinity and beyond: 40 years of research in Sweden. *Men and Masculinities* 15(31), 31-55.
- Klesse, C. (2014). Poly economics: capitalism, class, and polyamory. *International Journal of Politics, Culture, and Society* 27(2), 203–220.
- Knight, R. (2009, August 7). Debunking a YouTube hit. *BBC News*, pp. -. Hämtad den 25 December 2014, från <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8189231.stm>
- Kornegger, P. (1992). Anarkismen: den feministiska länken. I P. Laskar, *Anarkafeminism* (pp. 93-130). Stockholm: Federativ.
- Kulick, D. (1998). *Travesti: sex, gender, and culture among Brazilian transgendered prostitutes*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lilja, M. & Vinthagen, S. (2009). *Motstånd*. Malmö: Liber.
- Lugones, M. (2011). Heterosexualism och det koloniala/moderna könssystemet. I P. de los Reyes (red.), *Postkolonial Feminism. 1* (pp. 199-232). Stockholm: Tankekraft.

- Mint, P. (2010). The power mechanisms of jealousy. I M. Barker, & D. Langdrige (red.), *Understanding Non-Monogamies* (pp. 201-206). London: Routledge.
- Noël, M. (2006). Progressive polyamory: Considering issues of diversity. *Sexualities Vol 9(5)*, 602–620.
- Ortner, S. (2008). Is female to male as nature is to culture? I J. McGee, & R. Warms, *Anthropological Theory: An Introductory History* (4 ed., pp. 346-359). Boston: McGraw Hill.
- Portwood-Stacer, L. (2010). Constructing anarchist sexuality: Queer identity, culture and politics in the anarchist movement. *Sexualities 13(4)*, 479-493.
- RFSL. (u.å.). *Begreppslista*. Hämtad den 22 December 2014, från <http://www.rfsl.se/?p=410>
- Rosa, B. (1994). Anti-monogamy: a radical challenge to compulsory heterosexuality? I G. Griffin (red.), *Stirring it: Challenges for feminism* (pp. 107-120). London: Taylor & Francis.
- Rubin, G. (2011). *Deviations : a Gayle Rubin reader*. Durham, NC: Duke University Press.
- Skeggs, B. (2000). *Att bli respektabel: konstruktioner av klass och kön*. Göteborg: Daidalos.
- Sonn, R. (2010). Utopian bodies: anarchist sexual politics. I R. Sonn (red.), *Sex, violence, and the avant-garde: anarchism in interwar France* (pp. 99-116).
- Sprague, J. (2005). *Feminist methodologies for critical researchers*. Walnut Creek, CA: Alta Mira Press.
- Wilkinson, E. (2010). What's queer about non-monogamy now? I M. Barker, & D. Langdrige (red), *Understanding Non-Monogamies* (pp. 243-254). London: Routledge.
- Willey, A. (2010). 'Science says she's gotta have it': Reading for racial resonances in woman-centered poly literature. In M. Barker, & D. Langdrige, *Understanding Non-Monogamies* (pp. 34-45). London: Routledge.
- Vogel, L. (1983). *Marxism and the oppression of women: toward a unitary theory*. New Brunswick, N.J.: Rutgers Univ. Press.